

ISSN 2311-2425

Київський університет імені Бориса Грінченка

# STUDIA PHILOLOGICA

Філологічні студії

Збірник наукових праць

Випуск 4

Київ ■ 2015

УДК 81+82:811.11+811.13  
ББК 81+83Я73  
S90

**Засновник:**

Київський університет імені Бориса Грінченка

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка  
(протокол № 8 від 25.06.2015 р.)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації,  
Серія КВ № 19607-9407Ф, видане Державною реєстраційною службою України 11.12.2012 р.

Друкується з грудня 2012 р.

**Головний редактор:**

Буніятова І.Р. — доктор філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка).

**Редакційна колегія:**

Белехова Л.І. — доктор філологічних наук, професор (Херсонський державний університет);  
Бондарева О.Є. — доктор філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Водак Р. — доктор філологічних наук, професор (Ланкастерський університет, Велика Британія);  
Воркачов С.Г. — доктор філологічних наук, професор (Кубанський державний технологічний університет, Російська Федерація);  
Гладуш Н.Ф. — кандидат філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Єременко О.В. — доктор філологічних наук, доцент (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Жаботинська С.А. — доктор філологічних наук, професор (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького);  
Колесник О.С. — доктор філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Кузьменко В.І. — доктор філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Материнська О.В. — доктор філологічних наук, доцент (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Махачашвілі Р.К. — доктор філологічних наук, доцент (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Поліщук Я.О. — доктор філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Резаненко В.Ф. — доктор філологічних наук, доцент (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Стишов О.А. — доктор філологічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Торговець Ю.І. — кандидат філологічних наук, відповідальний секретар (Київський університет імені Бориса Грінченка);  
Ухванова-Шмигова І.Ф. — доктор філологічних наук, професор (Білоруський державний університет, Республіка Білорусь);  
Фісяк Я. — доктор філологічних наук, професор (Познанський університет імені Адама Міцкевича, Республіка Польща);  
Харитончик З.А. — доктор філологічних наук, професор (Мінський державний лінгвістичний університет, Республіка Білорусь).

**Рецензенти:**

Гудманян А.Г. — директор Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, завідувач кафедри англійської філології і перекладу, доктор філологічних наук, професор;  
Левницький А.Е. — професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філологічних наук.

**Studia Philologica** (Філологічні студії): зб. наук. праць / редколегія: І.Р. Буніятова,  
S90 Л.І. Белехова, О.Є. Бондарева [та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. — Вип. 4. —  
96 с. (Укр., рос. та англ. мовами).  
ISSN 2311-2425.

УДК 81+82:811.11+811.13  
ББК 81+83Я73

# ЗМІСТ

## МОВОЗНАВСТВО

<i>Гирин О.В.</i> Англійські зворотні інтенсифікаційні займенники: синхронні та діахронні аспекти .....	3
<i>Снісаренко І.Є., Леонідов О.С.</i> Граматичний статус та принципи організації конструкції <i>Accusativus cum Infinitivo</i> в середньоанглійській мові .....	7
<i>Мукхайленко V.V.</i> Dynamic shift in the verb semantics: a case of some four-letter verbs .....	13
<i>Стишов О.А.</i> Неофрази в суспільно-політичному дискурсі українських мас-медіа .....	19
<i>Материнська О.В.</i> Семантична модель меронімічних відношень у різноструктурних мовах .....	24
<i>Буніятова И.Р.</i> Причини языковых изменений в генеративном освещении .....	34
<i>Калитюк Л.П.</i> Давньоанглійські номінації чоловіка та жінки у дзеркалі суспільних пріоритетів носіїв мови .....	39
<i>Чувардинська О.В., Даниленко В.В.</i> Стилiстичні засоби реалізації експресивності в сучасній англомовній рекламі .....	41
<i>Tchaikivska G.S.</i> Les frontières de genre du conte français contemporain .....	45
<i>Скробот А.І.</i> Композиційні та комунікативно-прагматичні особливості іспанської казки .....	49
<i>Прус Л.В.</i> Комунікативні девіації, спричинені адресантом .....	52
<i>Палійчук Е.О.</i> Лінгвістичні передумови формування суспільної думки (на прикладі ситуації «торгівля людьми» в англомовному медійному дискурсі) .....	56
<i>Борисов О.О.</i> Діалог як іманентна форма мислення .....	60
<i>Поліщук Н.П., Борисенко Ю.А.</i> Категоріальні ознаки тексту у комунікативно-прагматичному вимірі .....	64
<i>Торговець Ю.І.</i> Функціонально-прагматичні особливості інтродуктивної частини американського соціально-політичного есе .....	68
<i>Наваренко І.А.</i> Соціокультурні стереотипи мовленнєвої поведінки індивіда (на матеріалі ділових листів іспанською мовою) .....	72
<i>Мартинова О.М.</i> Особливості вербалізації лінгвокультурного концепту ЧОЛОВІК у світлі нео-антропоцентризму (на матеріалі давньоанглійської та давньопівнічної мов) .....	75
<i>Залізнюк І.В.</i> Семантико-синтаксична природа поля концесивності в ранньоновісхньонімецькій мові .....	80
<i>Коливашко Я.В.</i> Фонетична інтерференція в українсько-німецькому комунікативному просторі .....	82

## ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

<i>Ковбасенко Ю.І.</i> «Надгробків царських мармурові плити переживе потужний мій рядок?» (авторерефлексія геніїв на порозі Канону) .....	86
<i>Дячок С.О.</i> Джерела та функції гетерогенного інтертексту в поезії Ліни Костенко .....	92
<i>Відомості про авторів</i> .....	94

## ЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ (НА ПРИКЛАДІ СИТУАЦІЇ «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ» В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ)

Палійчук Е.О.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

*У статті розглядаються лінгвістичні засади формування суспільної думки, які базуються на вивченні таких стратегій, як тематична організація дискурсивних повідомлень, ефект передування, що сприяє успішному й полегшеному сприйманню певної інформації в заданому руслі, а також фреймове конструювання, що є провідною потужною технологією у створенні усталених образів, уявлень, думок, стереотипів та фрагментів картини світу.*

**Ключові слова:** дискурсивна ситуація, суспільна думка, тематична організація, ефект передування, фреймове конструювання, репрезентація, торгівля людьми.

*В статье рассматриваются лингвистические предпосылки формирования общественного мнения, которые основываются на изучении таких стратегий, как тематическая организация дискурсивных сообщений, эффект предшествования, способствующий успешному и облегченному восприятию определенной информации в заданном ключе, а также фреймное конструирование, представляющее собой основную мощную технологию создания устоявшихся коллективных образов, представлений, мнений, стереотипов и фрагментов картины мира.*

**Ключевые слова:** дискурсивная ситуация, общественное мнение, тематическая организация, эффект предшествования, фреймное конструирование, репрезентация, торговля людьми.

*The article analyzes the linguistic fundamentals of shaping public opinion and focuses on corresponding strategies like agenda-setting for the discourse messages, priming effect facilitating perception of the key information, and framing as a powerful technique of shaping stable public images, beliefs, opinions, attitudes, stereotypes and worldview's components.*

**Key words:** discursive situation, public opinion, agenda-setting, priming effect, framing of social situations, representation, human trafficking.

У сучасному медійному просторі все більш глобального значення набуває питання конструювання соціальних ситуацій, що знаходить своє відбиття у пресі, на телебаченні, мережі Інтернет, художній літературі та інших видах дискурсу. Висвітлення суспільних явищ в медійних джерелах охоплює культурні, історичні, політичні, економічні, правові, релігійні, расові та інші реалії [13], що слугують чинниками формування дискурсу у розумінні зв'язної ланки між мовою та суспільством [10, с. 88], що користується нею.

Актуальність статті полягає у встановленні лінгвістичних передумов формування суспільної думки на основі досліджень вербальних особливостей медійного дискурсу. Здійснений аналіз медіа-мови у площині соціолінгвістики, функціональної стилістики, теорії дискурсу, контент-аналізу, когнітивної лінгвістики, риторичної критики [3, с. 10] дозволив дослідникам виявити потужний семантико-когнітивний потенціал медіа-текстів, зокрема вплив останніх на громадську думку щодо соціальних ситуацій. Тому все більш актуальними стають дослідження

лінгвокогнітивних аспектів медійного дискурсу [7], у якому відбувається конструювання моделей соціального й культурного світів та формування громадської думки про них [9; 11]. Проте з урахуванням потреб сучасного суспільства все більш гучним постає питання не лише вивчення особливостей медійних дискурсів, але й безпосереднього цілеспрямованого використання лінгвістичних знань для створення позитивних образів, уявлень, оцінок, що стимулюють громадськість до формування власної позиції за допомогою мовних засобів.

Відповідно метою нашою статті є узагальнення підходів до вивчення особливостей формування суспільної думки. Завданнями в межах статті є: уведення в науковий ужиток терміну «дискурсивна ситуація», пояснення трихотомії «референтна — концептуальна — дискурсивна ситуація» на прикладі ситуації «торгівля людьми»; розгляд етапів і технологій конструювання фрагментів картини світу в медійному дискурсі.

Вивчення соціальних явищ у межах лінгвістичної науки є достатньо новітнім напрямом,

що розробляється сучасними дослідниками. Соціальну ситуацію тлумачать як сукупність суперечливих умов суспільного життя, на основі яких виникає і вирішується суспільна проблема [6, с. 59], що утворює референтну ситуацію, яка відбивається у концептуальній ситуації [15, с. 68–69], та за допомогою мовних засобів втілюється у текстову ситуацію [1, с. 18–19]. Однак динамічне розгортання дискурсів навколо найактуальніших соціальних явищ у потоці медійних повідомлень свідчить про наявність передумов лінгвістичних досліджень, орієнтованих на вивчення вербальних особливостей формування суспільних оцінок і думок в межах *дискурсивних ситуацій* та їх врахування у мовному плануванні медійних повідомлень.

Отже, що є дискурсивною ситуацією? На відміну від текстової, *дискурсивну* ситуацію визначаємо як відбиток знань про фрагменти соціально значущих явищ, репрезентованих не лише в окремому тексті, а й у комплексі медійних повідомлень, кожне з яких розширює й доповнює структури інформації, спрямовані на формування суспільних уявлень. Такою, приміром, є ситуація «торгівля людьми», яка у різноманітному висвітленні постає як дискурсивне явище, що є результатом вербалізації інформації про референтні ситуації в медійних текстах. Втілена в англomовному медійному дискурсі крізь призму концептуальних моделей ситуація «торгівля людьми» співвідноситься з референтною ситуацією у контексті соціокультурних реалій.

Безліч визначень свідчить про її складний та багатосторонній характер. При цьому різні формулювання об'єднують визнання злочинного складника «торгівля людьми» (*criminal activities such as extortion, racketeering, money laundering, bribery of public officials, drug use, gambling, and loan sharking. Trafficking usually involves conspiracy, document forgery, visa, mail, and wire fraud*) [14, с. 112], що зумовлює особливості втілення ситуації на текстовому рівні у медійних повідомленнях.

Поряд із цим, у висвітленні ситуації «торгівля людьми» у сучасному англomовному медійному просторі, доволі гучною є гендерна проблема. Її актуальність простежується у такій мовній репрезентації, під час якої жінки постають найбільш уразливою категорією суспільства за рахунок економічних, історичних та соціальних чинників, а саме через нижчий статус у деяких країнах, наприклад:

*The trafficking disproportionately affects women and girls. The overwhelming majority of the persons trafficked to work in sweatshops and brothels are women and girls due to their inferior and vulnerable status in most societies. The gendered nature of trafficking derives from the universal and historical presence of laws, policies, customs and practices that*

*justify and promote the discriminatory treatment of women and girls and prevent the application of the entire range of human rights law to women and girls* [14, с. 51].

При цьому є й інші аспекти, що у сукупності доповнюють й визначають спосіб опису ситуації «торгівля людьми» у дискурсі. Такими параметрами є міграційні, кримінологічні, політичні, економічні, релігійні, психологічні, морально-етичні питання, що слугують таким контекстом у дискурсі, що впливає на спосіб сприйняття відповідного фрагменту світу.

Сукупність ознак референтної ситуації, втілених у *дискурсивній* ситуації крізь призму концептуальних структур, формує суспільні уявлення про торгівлю людьми. Відтак у досліджуваному англomовному медійному дискурсі постає комплексна ситуація «торгівля людьми» у трихотомії «референтна — концептуальна — дискурсивна» ситуація. Значущість такого поняттєвого утворення полягає у тому, що, насправді, будь-який фрагмент соціальної дійсності можна розглядати як дискурсивну ситуацію, що співвідноситься з фактами об'єктивної реальності через сформовані на концептуальному рівні структури зберігання знань про них. Відповідні лінгвістичні студії є перспективними у міждисциплінарній площині, де інтеграція підходів визначатиме чіткі методологічні основи досліджуваних явищ.

На сьогоднішній день одним із таких напрямів суміжних наук, що оформлюється в окрему дисципліну, є *медіалінгвістика*, яка спрямована на пошук принципів ефективного використання мови, вивчення комунікативних стратегій і тактик, здатних забезпечити бажаний прагматичний ефект. При цьому їх ефективність досягається шляхом тематичної організації, створення сприятливого підґрунтя для сприйняття основної інформації у здійсненні ефекту передумання та конструюванні значень на концептуальному рівні [7, с. 24], які становлять лінгвоконцептуальні медійні стратегії формування суспільної думки [3, с. 10], тому надалі ми їх розглянемо більш докладно.

*Тематична організація.* Змістові складники інформаційного потоку демонструють наявність сталих тематичних структур, навколо яких організовані англomовні медійні повідомлення. Їхня тематична домінанта, або “media topic” [3, с. 14], означає приналежність до однієї із проблем, які регулярно висвітлюються в мас-медіа. У загальному розумінні, зміст дискурсу визначається як такий, що концентрується навколо деякого «опорного концепту» — «головної теми дискурсу» [2, с. 32]. У медійній сфері такою «дискурсною темою» [там само] є пріоритетна проблематика, яку висвітлюють мас-медіа у певний період часу, іншими словами, це — «тема дня» [5], «топ тема» [7], чи «agenda» [8]. Процес її

висунення в мас-медіа полягає у відборі, аналізі, зіставленні, вивченні, оцінці окремих подій, вирішенні рівня важливості проблем, пов'язаних із цими фактами.

Тематична спрямованість медійного дискурсу визначається вживанням доволі сталого набору мовних одиниць. За нашими спостереженнями, наприклад, якщо медійні тексти містять такі лексичні одиниці, як *“trafficking”*, *“victims”*, *“smuggling”*, *“trade in human beings”* тощо, це означає, що йдеться про ситуацію, «торгівля людьми», висвітлення якої є важливим складником сучасного дискурсу, що набуло останнім часом масштабного характеру.

Таким чином, мас-медіа організують та впорядковують динамічну картину світу за допомогою стійкої системи регулярно відтворюваних тем, за рахунок того, що в медійному дискурсі відбувається своєрідне нашарування мовної та інформаційної картини світу, яке виявляється у наборі постійних тематичних складників [3, с. 14]. Приміром, у межах нашої статті, ситуація «торгівля людьми» є однією із таких комплексних тем, навколо якої розгортається сучасний медійний дискурс та при висвітленні якої формуються установки та переконання суспільства щодо потреби розв'язання найгостріших питань.

*Ефект передування.* У здійсненні впливу на формування думки аудиторії щодо соціальних проблем доволі поширеним є такий прийом, як *ефект передування*, що полягає у наданні настанов під час пред'явлення інформації для забезпечення напрямів її інтерпретації. Саме таким ефектом пояснюють силу мас-медіа Ш. Іенгар та Д. Кіндер [11], пояснюючи це впливом попереднього контексту на сприйняття інформації.

У лінгвістичних студіях ефект передування розглядають у межах прагматичного потенціалу лексичних, граматичних та синтаксичних мовних засобів. У межах попередньої наукової роботи [4] доведено, що стилістично нейтральний текст може передувати стилістично навантаженому текстові у впливі на формування масової думки. При цьому, стилістичне оформлення медіа-текстів, своєю чергою, є спрямованим на підвищення емоційного сприйняття та оцінного осмислення медійних повідомлень.

Лінгвокогнітивні особливості ефекту передування в сучасному медійному дискурсі полягають у програмуванні відповідної очікуваної реакції аудиторії [11, с. 63]. Пропонуючи специфічні образи чи значення, що передують аргументативній думці, мас-медіа підвищують імовірність того, що ідея із значенням, подібним до запрограмованого значення, спаде на думку читачеві [8]. Отже, такий прийом посилює медійні ефекти, забезпечуючи пред'явлення аудиторії

попереднього контексту і спрямовуючи способи суспільного сприйняття соціального явища.

Оскільки медійний дискурс має великий потенціал досягнення прагматичних цілей переконання та формування чи зміни усталених уявлень, ми передбачаємо, що стилістичний ефект передування реалізується завдяки мовним особливостям медіа-повідомлень. Його використання дозволяє моделювати семантику медійних текстів, яка, у свою чергу, коригує емоційне сприйняття інформації реципієнтом та її подальше осмислення, а також стимулює позитивну чи негативну оцінку явища, описуваного у сучасних медійних текстах.

*Фреймове конструювання.* Спираючись на прийоми тематичної організації медійного дискурсу та використання в ньому ефекту передування, мас-медіа конструюють значення, які закладаються на концептуальному рівні в процесі вербальної репрезентації соціальної ситуації. Такий процес включає інтерпретацію фрагменту картини світу, відповідно, переконання аудиторії формуються значною мірою завдяки сучасним мас-медіа, які «пакують» версії подій та проблем [12, с. 3], втілюючи їх в особливій мовній формі.

Дослідження питань фреймового конструювання засновано на концепції про схеми, конструкти, когнітивні мапи, фрейми, сценарії, що робить центральними процеси інтерпретації. Моделювання значень відбувається через «пакування», тобто оформлення повідомлень за допомогою метафори, візуальних образів, посилання на мораль, що притаманне медійному дискурсу [5]. Отже, фреймове конструювання є ключовою стратегією у програмуванні суспільної думки, оскільки певна ідея, образ чи судження репрезентовані на концептуальному рівні таким чином, щоб за допомогою особливого набору мовних одиниць впливати на спосіб сприйняття та подальшої інтерпретації фрагментів соціальної картини світу.

*Висновки й перспективи.* Тематична організація повідомлень, ефект передування та конструювання значення є стратегічними технологіями, що сприяють послідовному формуванню суспільної думки, а прагматико-семантичний потенціал медійних текстів є доволі потужним у здійсненні впливу на читацьку аудиторію і зумовлює можливості цілеспрямованого лінгвістичного планування медійних повідомлень для створення відповідних дискурсів.

Таким чином, розгляд основоположних лінгвомедійних технологій формування суспільної думки на прикладі дискурсивної ситуації «торгівля людьми» пояснює механізми створення фрагментів картини світу. Їх виявлення у мовному матеріалі в межах дисертаційного дослідження та усвідомлення їх функцій сприяє

ефективному використанню мови, спрямованому на планування читацької реакції, створення емоційного тиску на аудиторію та когнітивне конструювання інших соціально значущих ситуацій, метою якого є вплив на громадську думку та зміна усталених уявлень і стереотипів.

Інструментарій гармонійного формування гомогенних суспільних оцінок й усталених думок та ідей, підпорядкованих потребам суспільства, великою мірою належить лінгвістичній царині, адже найпотужнішим засобом спрямування мислення є мова.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Барба Л.В. Лінгвокогнітивні особливості текстової ситуації «злочин — відповідальність» у різних функціональних стилях сучасної англійської мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Людмила Валеріївна Барба. — К., 1999. — 157 с.
2. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В.З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: история и современные исследования. — 2002. — № 3. — С. 32–43.
3. Добросклонская Т.Г. Что такое медиалингвистика? / Т.Г. Добросклонская // Вестник Московского университета. Серия 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2004. — № 2. — С. 9–17.
4. Палійчук Е.О. Лінгвоконцептуальні особливості втілення ситуації «торгівля людьми» у сучасному англійському медійному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Еліна Олександрівна Палійчук. — К., 2011. — 284 с.
5. Почепцов Г.Г. Информационные войны / Георгий Георгиевич Почепцов. — М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 2000. — 576 с.
6. Социологический справочник / [под общ. ред. В.И. Волович]. — К. : Изд-во полит. лит-ры Украины, 1990. — 381 с.
7. Blommaert J. Debating Diversity. Analysing the Discourse of Tolerance / J. Blommaert, J. Verschueren. — L.; N. Y. : Routledge, 1998. — 233 p.
8. Brewer P.R. Priming or Framing: Media Influence on Attitudes Toward Foreign Countries / P.R. Brewer, J. Graf, L. Willnat // Gazette. — 2003. — № 65. — P. 493–508.
9. Fiske S.T. Social Cognition / S.T. Fiske, S.E. Taylor. — N. Y. : Academic Press, 1991. — 365 p.
10. Fowler R. Linguistic Criticism / Roger Fowler. — Oxford ; N. Y. : Oxford University Press, 1990. — 190 p.
11. Iyengar S. News that Matters: Agenda Setting and Priming in a Television Age / S. Iyengar, D.R. Kinder. — Chicago : University of Chicago Press, 1987. — 188 p.
12. Rayner Ph. Media Studies: The Essential Introduction / Ph. Rayner, P. Wall, S. Kruger. — L.; N. Y. : Routledge, 2001. — 331 p.
13. Sitaram K.S. Civic Discourse: Multiculturalism, Cultural Diversity, and Global Communication / K.S. Sitaram, M.H. Prosser. — Vol. I. — Stanford ; London : Stanford University Press, 1998. — 493 p.
14. Sourcebook on Combating Trafficking in Women and Children / [prep. by the office of the resident legal adviser U.S. Embassy in Ukraine]. Vol. I. — 2000. — 361 p.
15. Werth P. Text Worlds: Presenting Conceptual Space in Discourse / Paul Werth. — N. Y. : Longman, 1999. — 390 p.